

A radioaktivitás és alkalmazásai

Kuna Bence 12.e

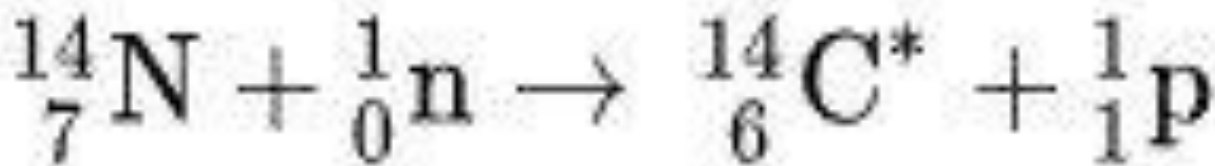
Felhasználása

- Atomreaktor
- Atombomba
- Orvostudomány
- Élelmiszeripar
- Mezőgazdaság
- Kormeghatározás

Kormeghatározás szén izotóppal

- A felezési idő állandó érték
- A 14-es tömegszámú szén izotópnak 5730 év
- A légkörben folyamatosan keletkezik:

$^{14}\text{C}/^{12}\text{C}$ -arány

Pontosságát befolyásolja:

- A minta tömege
- A neutron sugárzás

Geológiai kormeghatározás

- ^{87}Rb , ^{86}S , ^{87}Sr , ^{86}Sr , ^{39}Ar , ^{40}Ar
- Jelentősebb a kálium-argon módszer
- K ---> A földkéreg 7. leggyakoribb eleme
- ^{40}K ---> $T_{1/2} = 1,3$ milliárd év
- ^{40}K ---> ^{40}Ar (béta bomlás)
- $^{40}\text{K}/^{40}\text{Ar}$ arány
- Másik módszer: $^{238}\text{U}/^{206}\text{Pb}$ arány

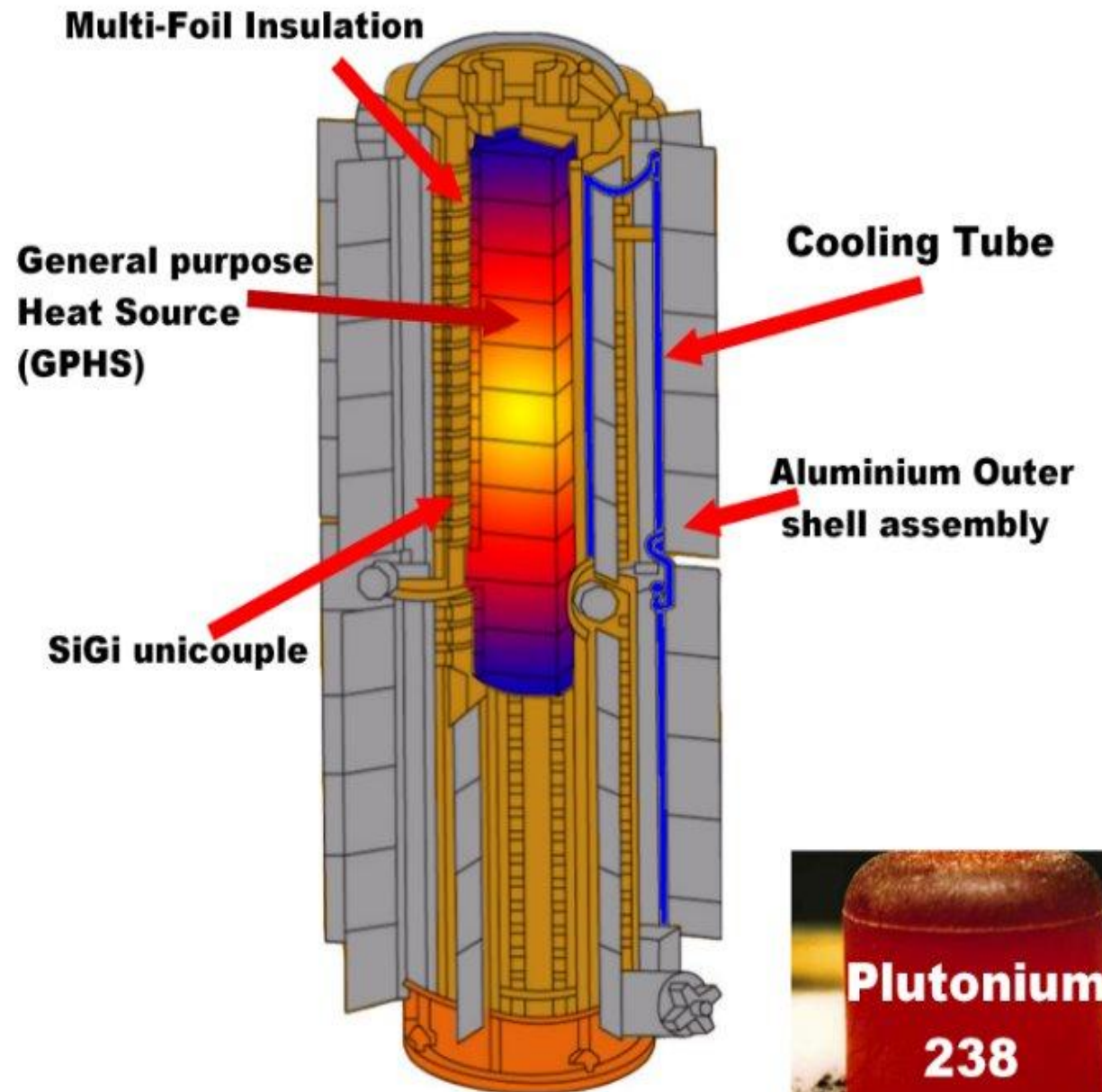
Egyéb ipari felhasználások

- Rétegvastagság mérése (gamma sugárzás)
- Lezárt forgórészek fordulatszámának ellenőrzése (gamma sugárzás)
- Nagy méretű tartályokban szintmérés (gamma sugárzás)
- Gyártósori alkalmazások (Béta sugárzás)
- Füst- és tűzjelző berendezések

Radioisotope Thermoelectric Generator (RTG)

Radioizotópos termoelektromos generátor (RTG)

- Seebeck effektus
  - Hőelektromos feszültségi sor: Bi, Ni, Hg, Pt, Au, Cu, Sn, Pb, Ag, Fe, Sb
  - Üzemanyag:
Plutonium-238, Curium-244,
Strontium-90, Americium-241
- Nincs mozgó alkatrész

Sugárzások

- Elnyelt dózis

$$D = \frac{\Delta E}{\Delta m}$$

SI-mértékegysége: gray (ejtsd: gréj), jele: Gy.

$$1 \text{ Gy} = 1 \frac{\text{J}}{\text{kg}}$$

- Egyenértékdózis

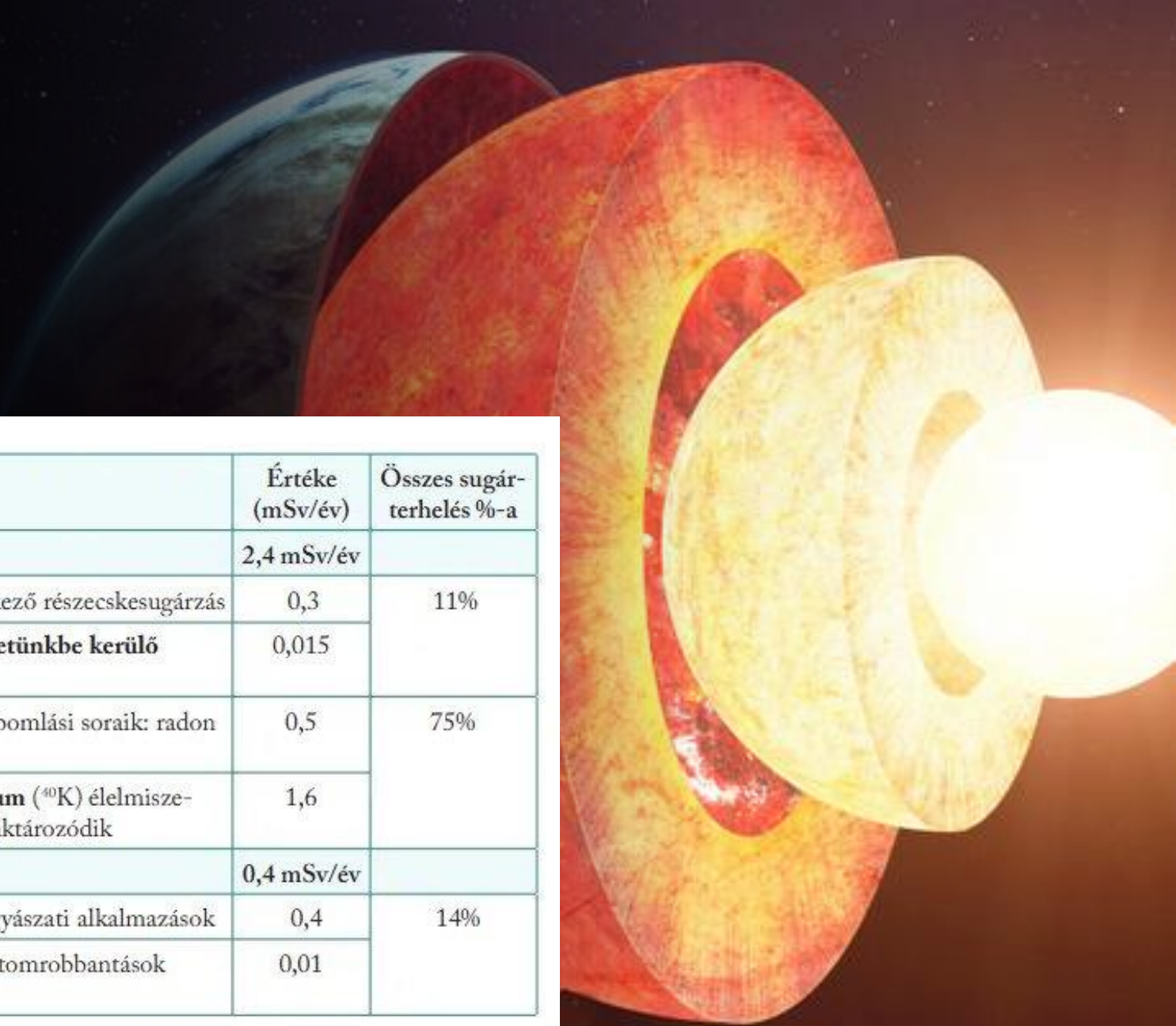
Jele: H , képlete: $H = W_R \cdot D$

Mértékegysége: Sievert, jele: Sv. $1 \text{ Sv} = 1 \frac{\text{J}}{\text{kg}}$

- W_R a sugárzási tényező

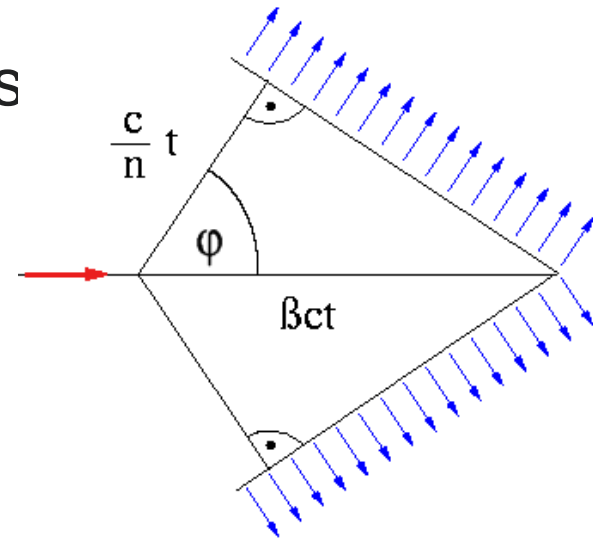
Kozmikus és Földkérgi sugárzások

Háttérsugárzás fajtája	Háttérsugárzás forrása	Értéke (mSv/év)	Összes sugárterhelés %-a
Természetes háttérsugárzás		2,4 mSv/év	
Kozmikus külső	A Naptól és Naprendszeren kívülről a Földre érkező részecskesugárzás	0,3	11%
Kozmikus belső	A kozmikus sugárzás által keletkezett és a szervezetünkbe kerülő izotópok (^3H , ^7Be , ^{14}C , ^{22}Na)	0,015	
Földkérgi külső	Föld anyagának sugárzása (pl. ^{235}U , ^{238}U , ^{232}Th és bomlási soraik: radon (^{222}Rn , ^{220}Rn), továbbá a ^{40}K , ^{87}Rb)	0,5	75%
Földkérgi belső	A radon (^{222}Rn) és leányelemei belégzéssel, a kálium (^{40}K) élelmiszerekkel a szervezetünkbe kerül, és a csontokban elraktározódik	1,6	
Mesterséges sugárzás/háttérsugárzás		0,4 mSv/év	
Orvosi felhasználás	Orvosi röntgenvizsgálatok és egyéb nukleáris gyógyászati alkalmazások	0,4	14%
Foglalkozásbeli, radioaktív hulladékokból származó	Atomerőművek, radioaktív hulladékok és légköri atomrobbantások hatásai	0,01	

Cserenkov sugárzás

- (A nagy energiájú töltött részecskék azonosítására használják)
- (Részecskedetektorok)
- Analóg akusztikai jelensége a hangrobbanás
- Kúp alakban sugároz
- a kúp nyílásszöge: $\cos \varphi = \frac{1}{n\beta} = \frac{c'}{v}$
- $\beta = v/c$
- $n \rightarrow$ a közeg törésmutatója

Wilson köd-kamra

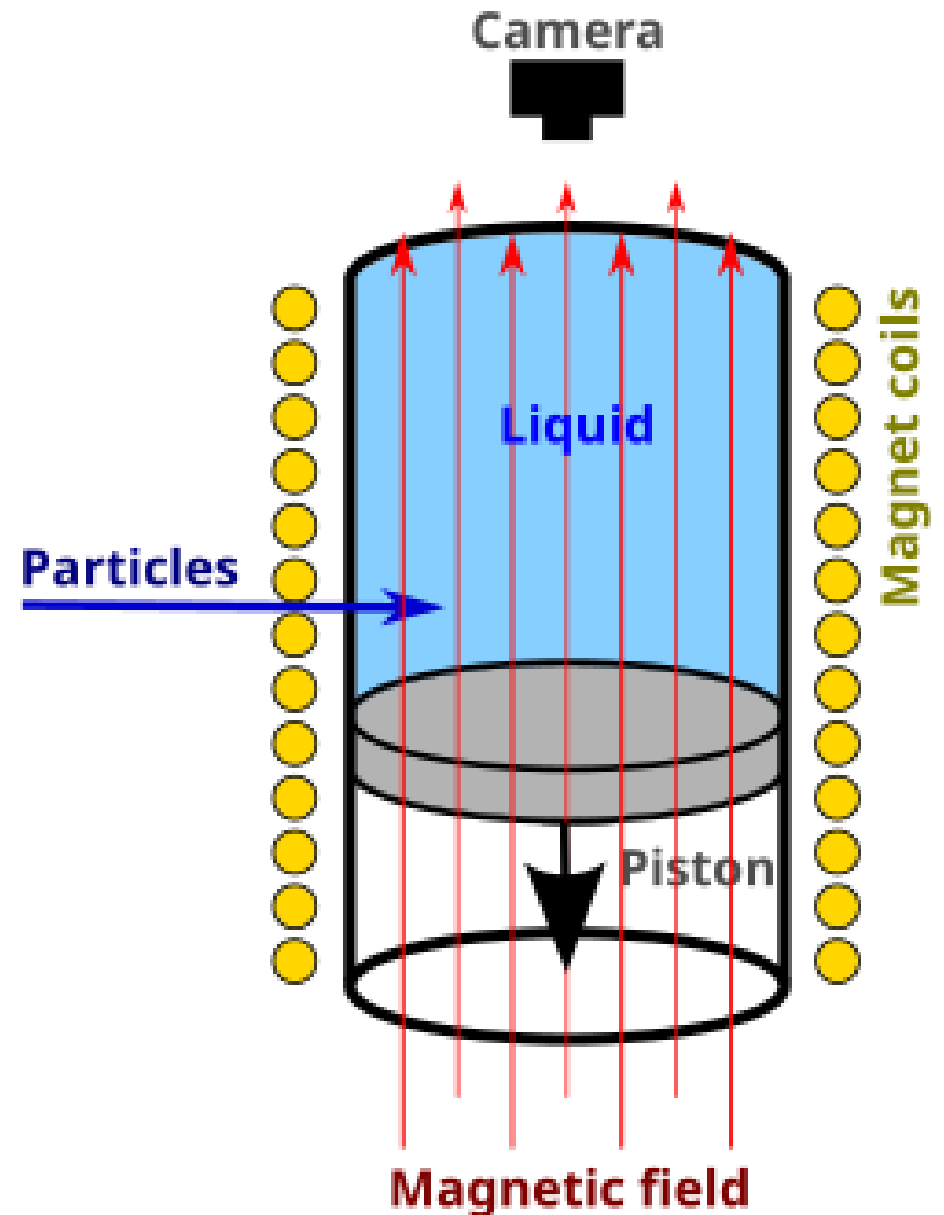
- Vízgőz és alkohol keverék van benne
- Lehűtik (adiabatikus tágulás), telítetté válik a gőz
- Lecsapódás a részecskék pályájamenti gázionokon
- Képképzés
- Compton-effektus, fotoeffektus, párkeltés
- Charles Thomson Rees Wilson

Buborékkamra

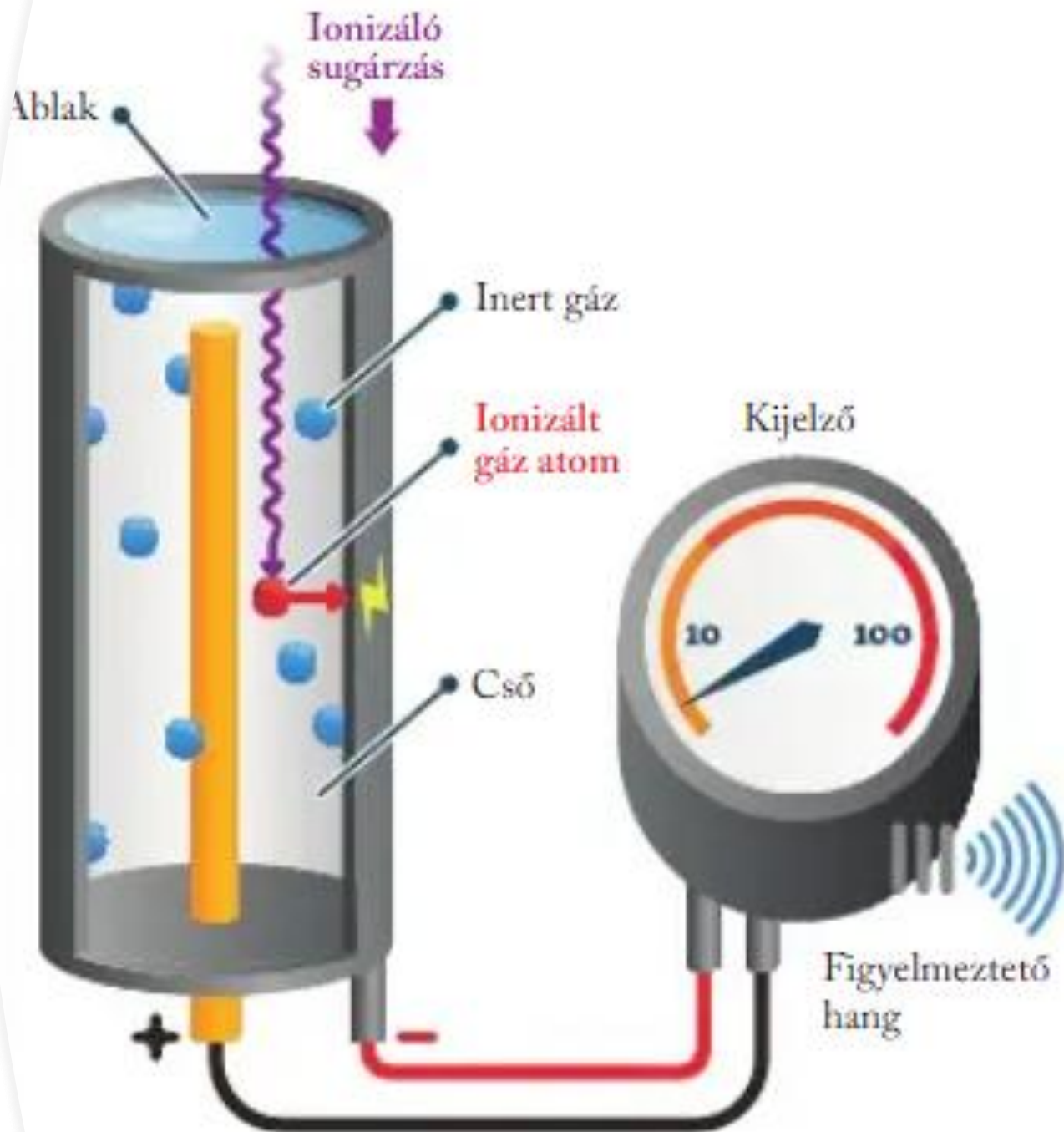
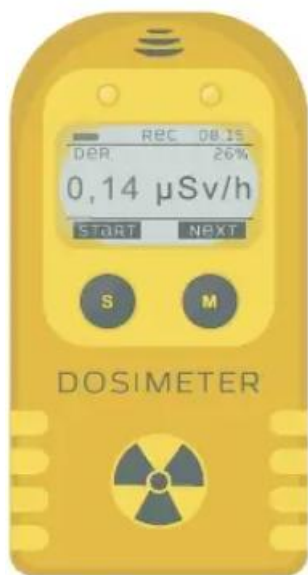
- Túlhevített folyadék
- Dugattyú révén nyomáscsökkenés
- Az elhaladó részecskék energiát adnak le a folyadékban
- A folyadék forrásba jön
- Buborékok a pálya mentén
- Donald Arthur Glaser

Radioaktivitás mérése

A dózisteljesítmény az eltelt Δt idő alatt kapott ΔH egyenértékű dózis és az eltelt idő hányadosa, azaz $\frac{\Delta H}{\Delta t}$.

Mértékegysége: $\frac{\text{Sv}}{\text{h}}$, a háttérsugárzás mértékéhez igazodva $\frac{\text{nSv}}{\text{h}}$.

Anyag és antianyag kölcsönhatások

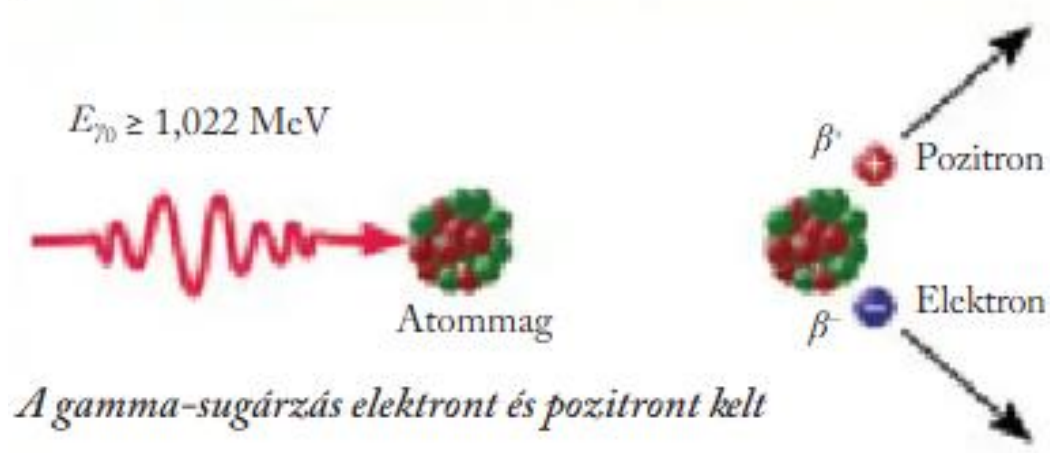
- Minden részecskének van antirészecskéje
- (megegyező tömeg, ellentétes előjel)
- Első antihidrogén: 1995-ben a CERN-ben

Elemi részecske / antirészecske	Jelölése	Relatív töltése	Tömege (kg)	Nyugalmi energiája (MeV)
proton	p	+1	$1,673 \cdot 10^{-27}$	938,3
antiproton	$\bar{p}$	-1		
neutron	n	0	$1,675 \cdot 10^{-27}$	939,6
antineutron	$\bar{n}$			
elektron	e^-	-1	$9,11 \cdot 10^{-31}$	0,511
pozitron	e^+	+1		
neutrínó	ν_e	0	0	0
antineutrínó	$\bar{\nu}_e$			

Párkeltés

- Részecske és antirészecske pár keletkezik
- Ha kellően nagy energiájú foton egy atommag közelében halad el

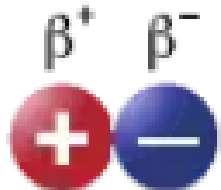
$$\gamma \Rightarrow e^- + e^+$$

Szétsugárzás (annihiláció)

- Egy részecske és egy antirészecske találkozása
- Elektron-pozitron párnál két vagy ritka esetben három gamma-foton keletkezik

$$e^- + e^+ = 2\gamma$$

Sugárzás káros hatásainak felismerése

- A XX. Század elején voltak akik csodaszernek hitték
- Tórium belélegzése
- Rádiumos fogkrém
- Radioaktív víz fogyasztása
- Rádium használata vadászgépek műszerfalain

Köszönöm a
figyelmet!

- Források: OH-Fiz1112E tankönyv, wikipédia